

Kunkin Zsuzsanna

A VÁROSI KÖNYVTÁR HÁBORÚ UTÁNI FEJLŐDÉSE

A könyvtáralapítás kezdeményezője Iványi István gimnáziumi tanár, a *Szabadka szabad királyi város története* c. monográfia szerzője volt. A Közkönyvtáregylet alapítási határozatát 1890. okt. 13-án hagyták jóvá. A művelődési intézmény hamarosan meg is kezdte működését, mi azonban ezúttal csak 1944 őszétől követjük nyomon a fejlődését.

A II. világháború előtti 42 000-res könyvvállománynak csaknem a fele tönkrement és megrongálódott, illetve eltűnt a nagy világégésben. 1944 októberében tehát mindössze 22 000 példányt vettek leltárba. Eltűnt pl. az a ritka, felbecsülhetetlen értékű könyv is, amelyet Philipp Melanchton ajándékozott Martin Luthernek. A könyvbe saját kezűleg Luther jegyezte be latin nyelven, hogy: „Ezt a könyvet én, dr. Martin Luther Philipp Melanchtontól kaptam ajándékba. Wittenberg, 1541.” (szabad fordítású idézet) Az ajándékkönyv a görög, a latin és a héber nyelv metrikájával, illetve Johann Claius ún. prozódiajával foglalkozott. Ez utóbbiból fordította ugyanis Luther német nyelvre a zsolnárokat. Ebből az 1525-ben, Wittenbergben nyomtatott könyvből több vagy más példány nem ismeretes a világon. Ezzel a könyvvel az intézmény a világ legismertebb könyvtárai közé sorakozott volna fel, ha, sajnos, el nem veszítjük.

Noha a könyvtár már 1944 októberében megnyitotta kapuit az olvasók előtt, hivatalosan csak a Szabadkai Járási Népfelzabardító Bizottság Művelődési Szakosztályának 1945. febr. 14-i 2396/1945 számú akatusával kezdte meg működését, 1945. febr. 16-án. Ezen határozat 1. pontja a következőképpen intézkedik: „Minden könyvtártag 1 Pengőt fizet havonta tagdíj címén és a könyvrongálásért.” A 2. pont alatt pedig ez olvasható: „Minden tag 30 Pengő kauciót fizet. Ezt a könyvtáros, elismervény ellenében, letétbe helyezi a Népfront pénztárán. Ha az olvasó kilép a könyvtárból, s egyetlen könyvet sem veszített el vagy rongált meg, akkor a kauciót visszakapja. A kauciófizetés alól valamennyi városi és állami hivatalnok, valamint családtagja mentesül.”

1944 őszén a szabadkai Űri Kaszinó is a Városi Könyvtárnak aján-

dékozta 9000 példányos könyvtárát. A Városi Könyvtár állományának rendezése, felújítása és gyarapítása Blaško Vojnić-Hajduk könyvtárigazgató irányításával ment végbe. B. Vojnić-Hajduk húsz évig (1944—1964) állt a szabadkai könyvtár élén. Ez a lelkes és szorgos könyvgyűjtő nagyszámú könyvet mentett át az utókornak azzal, hogy a helyismereti és ritka, értékes példányokat még a szállásokon és a padlásokon is felkutatta. A régi és ritka kiadványok pedig főként Milkó Izidor, Iványi István, Jámbor Pál, Szutsits Károly és Lénárd Máté magánkönyvtárából kerültek művelődési intézményünk tulajdonába. Ugyancsak B. Vojnić-Hajduk hozta át Zomborcsevics Vince gazdag gimnáziumi könyvállományának jó részét (más részét mindmáig a Szabadkai Városi Múzeum őrzi) is a mai könyvtárba. A gimnáziumi kötetek száma, az 1901. évi katalógus szerint, 2080 db volt. A gimnáziumtól ezenkívül 1945-ben is még szép számban vettek át klasszikus műveket. 1947-ben B. Vojnić-Hajduk Milkó Izidor hozzátartozóitól megvette azt az 500 példányos állományt is, amelynek java része vajdasági írók dedikált alkotása volt. Ugyancsak nagyszámú szerbhorvát nyelvű könyvet vásárolt meg Staniša Mihajlović sándori plébánostól is. Tőle vette meg pl. *A Kommunista Párt kiáltványának* első hazai kiadását, amelyet 1871-ben, Pancsován nyomtattak ki. Nikola Matković bibliofil örökösétől jutott hozzá a könyvtár a Bunjevačka i šokačka vila c. laphoz is.

1944 végén 30 703 könyv és folyóirat képezte az intézmény tulajdonát, majd az állománygazdagodás évről évre öt és tizenegyezer között mozgott. Így 1949-ben 75 823, 1954-ben 101 112, 1959-ben 144 980, 1964-ben pedig már 300 000-res könyvállománnyal dicsekedhetett ez a művelődési intézmény. Ebben az esztendőben 247 000-ren fordultak meg a könyvtárban.

1953-ban választották külön a gyermek- és ifjúsági irodalmat, s ebből alakult meg 1954. I. 3-án az 1800 könyvet számláló gyermekkönyvtár. 1954 márciusában pedig már a legismertebb hazai gyermekírókkal tartottak intézményünkben író—olvasó találkozókat. A jeles írók közül említjük meg: Gustav Krklec, Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović, majd pedig Dragan Lukić, Dobrica Erić, Desanka Maksimović, Mira Alečković, Miroslav Antić és Fehér Ferenc nevét

Ugyancsak 1954-ben nyíltak meg a fiókkönyvtárak, mind a szabadkai városnegyedekben, mind pedig a környező falvakban és településeken is. 1954 és 1964 között adták át rendeltetésének többek között a palicsei, a bácsszőlősi, a tavankuti, a békovai, a nagyfényi és a Novi Žednik-i, a kisboszniai, a györgyéni, a sándori, a népköri, a városi kórházi, a megyesületi és az aggok házában működő fiókkönyvtárát. Ezeknek 43 100 db könyv állt rendelkezésére.

Az állománygazdagodással azonban nemcsak az olvasók, de az elolvasott könyvek száma is folyton nőtt. 1944-ben pl. 6027, 1949-ben 49 740, 1954-ben 96 000, 1959-ben 120 422, 1964-ben pedig 167 000 db könyvet olvastak el a könyvtártagok.

1961-ben hét egységre tagolták a könyvállományt:

A Városi Könyvtár épülete előtérben a S. Ličina tervezte Zsolnai szökőkúttal (1974—1985.)

1. Régi és ritka, illetve a tudományos könyvek (szerbhorvát, magyar és idegen nyelven)
2. Lap- és folyóiratgyűjtemény
3. Gyermekkönyvtár
4. Ifjúsági irodalom
5. Kölcsonkönyvtár (a felnőtteknek)
6. Ritkaságok — könyvek és folyóiratok
7. Régi törvények, orvosi, jogi, mezőgazdasági, műszaki és vallási témájú könyvek gyűjteménye — rezerva.

A hatvanas évek derekán már helyiséghiánnyal küszködik a könyvtár. A Raichle J. Ferenc tervezte monumentális eklektikus épület, amelybe 1953-ban költözött át intézményünk a zeneiskolából immár szűknek bizonyult. Ezért a régi városháza egyik legnagyobb helyiségét (a Slovenijales mostani bútorszalonját) adaptálják a kölcsönkönyvtár számára. Ehhez az épülethez és a szecessziós stílussal összhangban készül el, elsőrendű fából, a könyvtár bútorzata (polcok, asztalok, szekrények

stb.) is. A könyvtár szakaszonként és a Kultúra Székházának alkotórészeként költözött volna át a régi városházába. 1968-ban már minden költöztetésre készen állt, amikor kiderült, hogy a szűkös dotációból élő könyvtár képtelen lesz a városházán esedékes magas lakbért fizetni. Szeretefojszlottak tehát a szép álmok, és füstbe ment a terv, a könyvtár pedig kívül rekedt a Kultúra Székházán. Helyette a bútorszalon foglalta el az épület újonnan átalakított helyiségeit. A méretre gyártott stílbútort áthordták a Dušan cár utcai régi könyvtáráépületbe. Mivel azonban az intézmény már régen „kinőtte” ezt az épületet, így 1972-ben ezt is átalakították, hogy a könyvállományt úgy-ahogy elhelyezhessék. Ekkor az épület 1000 m²-res alapterületét 1660 m²-re növeltek, kibővítették a kölcsönkönyvtárat és a gyermekkönyvtár olvasótermét, bevezették a központi fűtést és a neonvilágítást. Az épület tatarozásakor került vissza eredeti helyére a díszterem (első emeleti olvasóterem) két ritka szép kivitelezésű kandallója is. (A kandallócserepek ugyanis évekig a volt múzeum — Raichle palota — udvarában hányódtak és porosodtak.)

Az újonnan átalakított könyvtár ünnepélyes megnyitója 1974. november 23-án volt. Ez alkalomból az intézmény történetét szemléltető könyvkiállítás nyílt, s ezenkívül a következő hazai írók és költők szerepeltek a megnyitőünnepségen: Stevan Raičković, Ács Károly, Fehér Ferenc, Miroslav Mađer. Mivel a Szegedi Somogyi Könyvtárral már a hatvanas évek második felében megtörtént a kapcsolatteremtés, így az 1974-ben aláírt együttműködéssel csak szentesítették a korábbi kontaktust. Ekkor alakult meg az intézmény keretében a Kultúrtribün is. Célja az író—olvasó találkozók, a könyvkiállítások és egyéb könyvismertető és -népszerűsítő rendezvények szervezése volt, és maradt mindmáig. A könyvtár mindig szélesre tárta kapuit azon hazai és külföldi írók, kritikusok és más művelődési dolgozók előtt, akik szívesen léptek közönség, illetve az olvasók elé. Így 1946. IX. 28-án Ivo Andrićyal, 1947-ben pedig Čedomir Minderovićyal és Dušan Kostićyal találkozhattak intézményünk olvasói, valamint a szabadkai érdeklődők. A Városi könyvtárban megrendezett író—olvasó találkozókön egyébként még a következő írók ismertették műveiket: Đuza Radović, Herceg János, Dragan Lukić, Oskar Davičo, Desanka Maksimović, Aleksandar Tišma, Illés Endre, Ortutay Gyula, Jure Franičević-Pločar, Igor Mandić, Vladimir Dedijer, Jure Kaštelan, Blazse Koneszki és mások. Ezen írók dedikált műveit mindmáig őrzik könyvtárunk.

1977-ben antikvárium nyílik a könyvtárban. Elsődleges célja az intézmény állományának régi könyvekkel való gyarapítása, másodlagos pedig az intézmény mentesítése a felesleges könyvektől. Ugyancsak 1977-ben (XII. 26.) társult az Üzenet és a Rukovet folyóirat, valamint az Osvit Kiadó a könyvtárral. A könyvtár udvari helyiségeinek a folyóiratok számára történt átalakítása azonban hiábavalónak bizonyult, mert a szabadkai művelődési érdekközösség határozata értelmében a lapok és a könyvkiadó, 1983. I. 1-én, kiváltak az intézmény keretéből. Így a folyóiratok számára adaptált helyiségek 1984-ben állandó kiállítási te-

remmé alakultak, hogy folyamatosan szolgálhassák a könyv népszerűsítést.

A felek és az olvasók minél jobb kiszolgálása érdekében a könyvtár 1981 óta egész napos nyitvatartási idővel dolgozik. A Városi Könyvtár és a fiókkönyvtárak (Sándor, Novi Žednik, Palics, Nagyfény, Tavan-
kut, Višnjevac, Zorka, Bácsszőlős, Bajmok, Csantavér, Kelebia, Kisbosz-
nia, Kisbajmok) mai állománya 245 000 könyv. A könyvtárakban 1965 óta a szabad polcos könyvhasználat van meghonosítva. Kivételt csupán a tudományos osztály és a folyóiratok képeznek; itt még a könyvtáros szolgálja ki az olvasókat. Sajnos, az új könyvek vásárlására kapott pénzösszeg olyan szegényes, hogy abból távolról sem elégíthető ki a 14 000 olvasó kívánsága és érdeklődése. A régi, ritka és értékes könyvek gazdag tárházával szemben intézményünkben hiányoznak a legújabb és az olvasók legnagyobb érdeklődésére számot tartó kiadványok.

A Városi Könyvtárban a munkaszervezés a következőképpen alakul: tudományos osztály (az általános részleggel); folyóiratgyűjtemény; régi és ritka könyvek; bibliográfia; helyismereti részleg; antikvárium; kölcsönkönyvtár; gyermekkönyvtár; könyvfeldolgozó részleg; könyvkötészet. Ezzel a felépítésével intézményünk a népkönyvtárak tipikus jegyeit viseli magán, de ugyanakkor mindinkább megközelíti a tudományos könyvtárakat is. A bibliográfia részleg ugyanis helyismereti kutatásokat végez. Jelenleg pl. a szabadkai könyvkiadás 1844—1980-ig terjedő időszakát tanulmányozza, illetve az ekkori kiadványok bibliográfiáján dolgozik, a készülő szabadkai monográfia részére. A régi ritka könyvek állományában hat inkunábulum (ősnymtatvány) található, valamint jelentős számban vannak itt még a XVI., XVII., XVIII. és XIX. századi kiadványok is, amelyekkel nemcsak tartományunkban, de országos viszonylatban is a legjelentősebb könyvtárak sorába léphetünk. Szakkönyvállományunk és folyóirat-gyűjteményünk szintén figyelemre méltó.

A közelmúltban alakult meg a könyvtárban az Olvasók és Könyvbarátok Klubja, amely egyrészt a könyv népszerűsítését szorgalmazza, másrészt pedig minden szárnypróbálgató tollforgatót az oltalmába vesz. A Kultúrtribün továbbra is tárt karokkal fogadja az olvasókat, írókat, a színészeket és egyéb alkotókat. Ezenkívül a könyvtár tervében még a következők szerepelnek: egy olyan olvasóköri megalakítása, amely májustól szeptemberig az épület udvarában tevékenykedne, valamint a könyvtár együttműködésének további bővítése az iskolákkal, egyesületekkel stb.

Mivel a könyvtár az elkövetkezőkben is a dolgozók minden munkafelméréséhez információt szeretne szolgáltatni, így az intézmény szakember-összetételén és a műszaki felszerelésén is javítani kellene, s ezenkívül folyamatos pénzellátásra lenne szüksége a folyóirat- és könyvvásárláshoz.

Noha a jelenlegi körülményei nemigen engedik meg, hogy teljes egészében kövesse a hazai könyvkiadást, vagyis, hogy megvásároljon va-

lamennyi kiadványt, a Városi Könyvtár, a meglevő szakembergárdával és a könyvtárközi kölcsönzéssel is arra törekszik, hogy minden olvasójának beszerezze az emberi alkotó tevékenység valamennyi területét felölelő információanyagot és könyveket.